

Innovatsioonid idaudmurtide preesterkonnas

Ranus Sadikov

Venemaa Teaduste Akadeemia Ufa föderaalse uurimiskeskuse
R. G. Kuzejevi nim. Etnoloogiauuringute Instituudi
etnograafia osakonna juhtivteadur
kissapi@mail.ru

Teesid: Käesolev ülevaade põhineb autori välitööde materjalidel ja on pühendatud Kama-taguste (ida)udmurtide preesterluse praeguse seisundi käsitlemisele. Näidatakse, et alates 1990. aastatest on koos usuliste traditsioonide taaselustamisega toimunud märkimisväärseid muutusi preestrite tegevuse korralduses, mida dikteerivad nüüdisaegsed elutingimused. Preestriks valimise peamiseks kriteeriumiks olid positiivsed moraalsed omadused, mõnel juhul kuulumine “preestri perekonda”.

Märksõnad: ida-udmurdid, nüüdisaeg, preestrid, traditsiooniline religioon

Baškortostanis elavate idaudmurtide ja Permi piirkonnas elavate udmurtide vaimse elu alus on nende traditsiooniline religioon. Pühade teadmiste hoidjad on jätkuvalt preestrid – traditsioonilise kultuse teenrid, kes vastutavad avalike ja eraviisiliste religioossete ürituste läbiviimise eest. Ajaloolise ja praeguse Udmurdi preesterkonna olukorda on käsitletud piisava üksikasjalikkusega rahva traditsioonilist religiooni käsitlevas etnograafilises kirjanduses. Viimastel aastatel ilmunud mitmed temaatilised teosed (Sadikov & Danilko 2005; Šutova 2010; Saberov 2015; Toulouze & Niglas 2017). Käesolevas artiklis käsitletakse traditsioone ja uuendusi preesterluse institutsioonis idapoolsete udmurtide seas 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses.¹

19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses tegelesid kultusteenistustega mitmed preestrite ja nende abiliste kategooriad. Kogu küla hõlmavate põllumajanduslike palvuste-ohvrite läbiviimist juhtisid *vösjas'* (*vösjas'kis'*)/*kuris'kis'*, *tylas'* ja *partchas'*. *Vösjasi/vösjaskis'i* ('preester', sõna-sõnalt 'ohvripapp') ülesannete hulka kuulus palvete lausumine ja rituaalse protsessi juhendamine ohvritalitustel. Nendes osales paaritu arv preestrid, tavaliselt kolm, kellest peamist kutsuti *badzym vösjas'* ('ülempreester'). *Kuriskis'* ('palvetaja', sõna-sõnalt 'palve lausuja') juhtis palveid, kusjuures *kuriskonil* ei toodud vereohvreid. Mõlemad preestrite kohta kasutatavad terminid on sünonüümid ja neid saab kasutada

vahelduvalt. *Tylas'* (sõna-sõnalt 'tulle viskaja') on abipreester, kes valvas ohvrituld ja viskas nime põhjal otsustades taevastele jumalatele mõeldud toidutükke tulle. *Partchas'* (udm sõna-sõnalt 'rümbe nülgi') tappis ja nülgis ohvriloomi. Need preestrid valiti külakogunemisel. *Vösjas'*i suhtes kehtisid erilised nõuded: ta pidi olema ühiskondlikult lugupeetud, abielus mees, kes oli üle neljakümne aasta vana, tundis rituaale ja teadis palveid – *kuris'kon* (Sadikov 2008: 190). Tavaliselt täitsid nad oma kohustusi kuni surmani, mille järel valiti uus preester. Informandid märgivad, et preestrid valmistasid oma järeltulija üldjuhul ise ette: nad teadsid nutikaid lapsi ja viisid nad kaasa ohverdamisele, kus lapsed said õppida rituaale ja palveid.

Jumaluse Lud'i kultuse, mis nõuab lepitusohvreid, läbiviija oli *lud/keremet utis'/kuzë* ('pühapaiga valvur/meister'). Informantide sõnul oli neil õigus juhtida ohvreid ainult selles pühakojas, kuid nad ei saanud mingil juhul palveid öelda kõrgeima jumala Inmari auks või teiste taevaste jumaluste eest, sest palveid ei tohi "segi ajada". *Lud utis' / kuzë* oli päritav amet, mis pärast surma läks edasi vanimale pojale. Kui pühapaiga valvuril ei olnud pärijaid, läks ametikoht üle ühele tema abilisele (*partchas'*). Nende kohus oli säilitada *lud/keremeti* pühas metsas korda ning viia läbi avalikke ja eraohverdusi. *Lud utis'e* oli ühes külas sama palju kui oli pühasid puistuid. Iga preester palvetas ainult oma metsas (Sadikov 2008: 57). Palveid esivanemate pühapaikades – *kuala* – ja esivanemate jumaluse *voshshud'*i austamist juhtis *kuala utis'/kuala kuzë* ('kuala hoidja/ülem'), kellele olid usaldatud preesterlikud ülesanded. See ametikoht oli ka pärilik, st *kuala utis'e* surma korral võttis tema koha üle tema poeg.² Kui pärijat ei olnud, läks ametikoht üle ühele tema meessoost sugulasele (Sadikov 2008: 75).

Ka esivanemate pühamu ja püha puistu preestritel olid palvetamisel abiliised: *tylas'*, kes valvas tuld, ja *partchas'*, kes torkas ohvriloomi. Perekondlikke ja esivanemate palvusi *kuris'kon* viisid läbi peremehed ja perekonna vanimad liikmed. Nõukogude aastatel preestrite traditsiooniline tegevus katkes. Harvade eranditega ei tahtnud noored tegeleda selliste "mineviku reliktidega", kartes tõrjutust ning karistust koolis ja noorteorganisatsioonis komsomol. Mõned preestrid lõpetasid tagakiusamise ähvardusel usulise tegevuse, kuid enamik neist, jäädes pühendunuks esivanemate traditsioonidele, jätkas oma kohustuste täitmist. Näiteks Kassijarovo külas Burajevo rajoonis, mis tollal kuulus Baškiiri Autonoomse Nõukogude Vabariigi (ANSV) koosseisu, oli suur usuasjade tundja vanempreester Temirgali Nuriev (sünd 1905). Pärast *keremet kuzë* surma oli ta sunnitud palveid pidama ka pühal puisniidul, kuigi traditsiooni kohaselt ei olnud see ette nähtud. Islam Armanšin oli kogenud preester Nižnebaltatševo külas Tatõšlõ rajoonis Baškiiria ANSVs, ta oli ka perekonna pühakojas *kuala utis' žymja*.

“Arenenud sotsialismi” ajal olid udmurdi preestrid üldjuhul eakad inimesed. Pärast nende surma lõppesid ohverdamised tavaliselt järeltulijate puudumise tõttu. Selle ajaks olid ka peremehed kaotanud oma religioossed oskused ja külapreestrid hakkasid palveid läbi viima perepidudel.

Põhimõttelised muutused Kama-taguste udmurtide vaimse elu selles valdkonnas toimusid 1990. aastatel, mil tänu liberaliseerumisele algas traditsioonilise religiooni taaselustamine (Sadikov & Toulouze 2017: 98). Sel ajal jätkasid mõned kogenud preestrid, kes olid saanud oma teadmised eelmistelt kultuseteenritelt, st olid õigusjärgsed pärijad. Nende hulgas tuleb nimetada 1920. aastal sündinud Minnigali Ziyangirovit, kes oli pärit Baltatševo rajooni Assavka külast; Galim Galyakhmetov, sündinud 1929. aastal, Janauli rajooni Možga külast; Habibjan Tuktakjevit, sündinud 1931, Vjazovka külast; Nazip Sadrievit, sündinud 1930, Malaža Balzuga külast; Rais Rafikovi, sündinud 1948, Tatõšlõ rajooni Novõje Tatõšlõ külast ja teisi.

Nazip Sadriev, tuntud *võšjas*’ Baškortostani Vabariigi Tatõšlõ rajoonis, paistab silma oma traditsioonilähedase tegevuse poolest. Enda sõnul on ta lapsepõlvest saadik käinud külapalvustel. Küpsemas eas hakkas jälgima preestrite tegevust ja kuulama palveid. Ta alustas oma karjääri esmalt abipreestrina ja seejärel 24-aastaselt 1954. aastal ülempreestrina. Järgmise kuuekümnepäevase jooksul korraldas ta iga-aastaseid külade (*gurt võs*’), küladevahelisi (*kui gurt võs*’) ja piirkondlikke (suvine ja talvine *mör võs*’) ohverdusi. Sadriev korraldas külaelanike ja linnaosa elanike palvel ka religioossete rituaale, nt perekonna ja esivanemate ringi rituaale (pulmades, sõjaväekohustuslaste ärasaatmisel, nimepanekul, maja valmimisel jne). 1990. aastatel kutsuti teda sageli ka teistesse Baškortostani udmurdi asulatesse konsultandiks avalike palvuste taas-elustamisel (Sadikov & Danilko 2005: 232).³

Avalike palvuste jõuline taaselustamine peaaegu igas Kama-taguste udmurtide asulas tähendas, et uute preestrite valimise probleem muutus teravaks, sest preestriameti pärimise traditsioonid olid juba katkenud. Selle probleemi lahendamisel ei olnud ühtseid põhimõtteid – igas paikkonnas lahendati see küsimus erinevalt. Peamiseks kriteeriumiks *võšjas*’i ametikohale valimisel oli positiivsete moraalsete omaduste olemasolu. Valitav pidi olema autoriteetne ja austusväärne, lugupeetud mees maapiirkondades, eelistatavalt abielus, ilma halbade harjumusteta ja keegi, kes austaks puhtust. Mõnel juhul oli uute preestrite valikul oluline kriteerium kuulumine “*võšjas*’ perekonda”, st preestrite olemasolu oma perekonnas minevikus. Preestri ametikohale kinnitamise meetod oli väga erinev – neid võidi valida, nimetada või saadi selleks omal algatusel. Järgnevalt mõned konkreetset näited.

Foto 1. Preester võsjas'kis' Nazip Sadriev Baškortostani Vabariigi Tatõšlõ rajooni Malaja Balzuga külast. Ranus Sadikovi foto 2017.

Foto 2. Pühakoja hoidja Habriislam Habibjanov ja preester Rais Rafikov Baškortostani Vabariigi Tatõšlõ rajooni Novõje Tatõšlõ külas. Ranus Sadikovi foto 2018.

Foto 3. Preestrid elen vös'i palvusel Permi oblasti Kujeda rajooni Kirga külas 2010. aastal. Paremalt on Nazip Sadriev, keskel preester Anatoli Galihhanov Burajevo rajooni Altajevo külast. Foto Anatoli Galihhanovi arhiivist.

Foto 4. Preester vösjas'kis' Jevgeni Adullin Baškortostani Vabariigi Tatõšlõ rajooni Nižnebaltatševo külast. Ranus Sadikovi foto 2013.

2012. aastal määras Tatõšlõ rajooni Malaja Balzuga külas eakas preester Nazip Sadriev enda asemele noore mehe, abielus muusikapedagoogi Fridman Kabipjanovi, sündinud 1978. aastal. Kuid too polnud sellal veel neljakümneaastane, st ta ei olnud saavutanud vanuse alampiiri, mis vanemate informantide sõnul on preestriks saamise eeltingimus. Arvatavasti lähtus vana preester oma valikus kandidaadi organisaatorivõimetest, musikaalsusest ja korralikust käitumisest. Preestrioskusi õppis ta palvuste käigus, rituaalide järjekorda ja õigsust õpetasid talle preestri abilised (*pöras*) Faizelhan Muhametzjanov ja Aleksandr Minnigarajev, kes teenisid selles ametis vana *vös'jas*'i ajal. Hoolimata oma kõrgest vanusest osaleb Nazip Sadriev külalpalvustel ja jälgib nende korrektset läbiviimist. Ümbruskonna palvustel viib F. Kabipjanov vanemate kolleegide eest läbi rituaalseid toiminguid. Esitatav palve on üles kirjutatud eelmise preestri sõnade järgi.

Tatõšlõ rajooni Novõje Tatõšlõ küla *vös'jas*' on Rais Rafikov (snd 1948), praegu pensionär, endine mehaanik, kelle isa oli preester. Lapsepõlvest saadik osales ta koos isaga erinevatel ohvritalitustel ja erapalvustel, õppis selgeks kõik rituaalsed toimingud ja oma isa palve. Preestrikarjääri alustas ta umbes 1992. aastal N. Sadrievi palvel. Rafikov on vanempreester *mör vös'* Tatõšlõ rajoonis Jugi jõe paremkaldal Novõje Tatõšlõ külas suvel ja talvel peetavatel külalpalvustel.

Teine preester⁴ oli kuni 2017. aastani Salim Šakirov (snd 1938), pensionär, endine ametnik, kes nimetati preestriks Baškortostani Vabariigi riikliku kultuurikeskuse juhataja Renat Galjamšini soovitusel. Ta ei pärine preestrite perekonnast, kuid tal olid organisaatorivõimed ja autoriteet külaelanike seas. Need kaks preestrit jagasid oma ülesanded omavahel väga harmooniliselt: esimene tegeles peamiselt rituaalse poolega, teine vastutas rahaliste ja korralduslike küsimuste eest: raha ja teravilja kogumine, lammaste ostmine jne. Pärast S. Šakirovi surma, sai Rais Rafikovi palvel preestriks 1957. aastal sündinud Zinnat Dautov, pensionile jäänud mehaanik ja autojuhist kolhoosnik. Enne seda oli ta preestri abiline.

Tatõšlõ rajooni Aribaši külas sai preestriks pensionär Aleksei Garaev (snd 1947), endine õpetaja, kes algatas avaliku palve taaselusdamise. Peale tema on külas veel kaks ohvripappi, kokku kolm, vastavalt külas elavatele hõimurühmadele (*poska, tšud'ja, tuklja*). Kuna külalpalvus, *keremet vös'*, on siin taaselusdatud, järgitakse tänaseni kombeid: osalevad ainult mehed, vanemad naised teenivad üksnes abilistena. Ohverdatakse lambaid, palve juures kasutatakse hapendamata kooke (*kuarnjan'*).

Kohaliku põllumajandusettevõtte raamatupidaja Jevgeni Adullin (snd 1965) tegutseb preestrina Tatõšlõ rajooni Nižnebaltatševo külas. Tänu suurepärasetele preesterlikele oskustele on ta teiste Jugi jõe vasakkalda udmurdi külade preestrite seas “vanem”, koos juhivad nad ühiseid rajoonipalvusi: suvine ja talvine *mör vös'* ja *bagõš vös'*. Enne preestrina alustamist oli Adullin preestri abiline, teadmised omandas eelmiselt preestrilt.

Tatõšlõ rajooni udmurtidel on säilinud ka preestrite valimise sünnijärgne kord. Siin saavad endiste preestrite järeltulijad mõnikord *võsjas*'iks, kuigi nende teadmiste järjepidevus võib olla vähene, st nad ei võtnud või ei saanud võtta üle teadmisi oma preestrilt. Näiteks Kõzõljari ja Verhnebaltatševo külas on *võsjas*'id vennad Boris ja Vladik Hazimardanov – nad on, kuigi naisliini pidi, Nižnebaltatševo küla preestri Islam Armanšini lapselapsed.

Baškortostani Vabariigi Burajevo rajoonis asuvas Altajevo külas on praegu *badžym võsjas*' Anatoli Galihhanov (snd 1962), endine õpetaja, kes valiti ametisse 2004. aastal külakoosolekul. Ta valiti tänu oma autoriteedile kohaliku elanikkonna seas ja kõrge moraalsuse tõttu. Ta on Kama-taguste udmurtide üks aktiivsemaid religioonitegelasi, üks palvuse *elen võs*' peamisi taaselustajaid, kes on loonud ka traditsioonilise udmurdi usundi veebilehe. Enne teda oli preester 1928. aastal sündinud Šarafgali Jalalov, pensioneerunud parameedik, omalaadne kohalik ajaloolane. 1990. aastatel taaselustas ta oma algatusel kaduva iga-aastase ühise külalpalvuse. Ta valiti preestriks küla vanemate liikmete koosolekul.

2014. aastal taasalustati ohverdusi Burajevo rajooni Kassijarovo külas, algatajaks külas lugupeetud inimene Ramai Nigamatshin (snd 1939), nüüdseks pensionär, varem mehaanik. Eelmine preester T. Nuriev pöördus enne surma tema poole palvega jätkata tema tööd, ja ta sai nõuetekohaselt *kuriskis*'iks. 2017. aastal, pärast uue *võsjas*'i surma, usaldas külaselts preestri funktsioonid 1959. aastal sündinud Reval Farhutdinovile, keda iseloomustab rahulikkus ja halbade harjumuste puudumine.

Baltatševo rajooni Asavka külas alustas Vladimir Galiev (snd 1971) teenistust preestrina 2016. aastal. Eelmine preester, 1941. aastal sündinud Galiahmet Minnijahmetov, otsustas vanaduse tõttu ametist lahkuda. Tema ja ta abilised, samuti eakad inimesed, otsustasid ametikohad üle anda noortele. Selleks käisid nad külas ringi, küsides, kes oleks nõus saama uueks preestriks. Vladimir Galiev andis nõusoleku ja osales aasta jooksul ohverdamistel abilisena, kus talle õpetati preestrile vajalikke teadmisi.

Kui 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses võime täheldada preestrite institutsiooni taaselustamist avalikel külalpalvustel, siis peab ka tõdema, et teised preestrite kategooriad, nt püha puistu ja *kuala* hoidja, on peaaegu kadunud. Vaid mõnes külas on veel säilinud *lud/keremeti* ja *kualaga* seotud palvused ja ohverdamised. Burajevo rajooni Altajevo külas korraldatakse kunagise püha paiga asukohas igal aastal kevadel ja sügisel *kuala kuris'kon*'i ('palve *kuala*'s). Kuriskis Galiahmat Hазiahmatov (snd 1936), hakkas osalema tseremoonial 1958. aastal pärast sõjaväeteenistusest naasmist. Tõllal juhtis tseremooniat tema vend Fazli, kellest sai *kualas* palvetaja 1948. aastal pärast isa Hазiahmeti surma. Kõrge vanuse tõttu tahab preester lõpetada *kuala* palvuste pidamist, kuid ei ole kedagi tema tööd jätkamas – poeg elab linnas, samuti pole perekonnas

ega külas enam mehi, kes tahaksid seda teha. Janauli rajooni Votskaja Ošja külas on tarastatud püha puistu ehk *ludi* preester Rafik Kisametov (snd 1973). Alates 1995. aastast on ta korraldanud iga-aastaseid suve- ja sügisohverdamisi *lude püroni* ('*ludi* sisenemine'). Preestriteadmised andis talle edasi emapoolne vanaisa, Sadretdin Ibrajev. *Ludi* preester ei ole seotud külalpalvustega, mida peetakse kord aastas ja mille preester on 1949. aastal sündinud Arkadi Urakbajev. Ohverdamist puisniitudel (*heremet*) viiakse läbi ka Baltševo rajooni Kizganbaševõ ja Tatõšlõ rajooni Aribaši külas.

Praegu on vaimulike seas tekkinud uued isikukategooriad, keda varem ei olnud. Esiteks *võs'kuzë* ('palvemeister'), kes tegeleb kõigi ohverduse läbiviimisega seotud finants- ja korralduslike küsimustega. Tatõšlõ rajooni Novõje Tatõslõ külas oli *võs'kuzë* S. Šakirov, kes oli üksiti ka *võs'jas'*. 1990. aastatel täitis palvemeistri ülesandeid endine kolhoosiesimees ja üks külaaktiviste Rafik Hamidullin.

Garifulla Garifanov, Nižnebaltatševõ küla elanik, sündinud 1947. aastal, pensionär, endine külanõukogu esimees, kuulub Tatõšlõ vasakkalda udmurtide sekka. Elanike palvel tegeleb ta rajoonipalvuste *bagysh võs'* ja *mör võs'* ja oma küla palvuse *gurten võs'* korraldamisega. Ta vastutab raha kogumise ja ohvriloomade ostmise eest. Omades autoriteeti preestrite seas, korraldab ta oskuslikult nende tegevust, kuigi ta ise ei täida ühtegi rituaalset funktsiooni. Vajaduse korral "määrab" ta uued preestrid. *Võs'kuzë* on olemas ka mõnes teises paikkonnas, kus nad peavad külalpalvusi.

Kokkuvõttes võib arvata, et *võs'kuzë* ilmumine Tatõšlõ udmurtide rituaal- sisse ellu on taaselustamisest tingitud hilisem nähtus. Kui vanasti tegelesid preestrid ise nii rahaliste kui ka korralduslike küsimustega, siis praegu, usuliste traditsioonide taaselustamise ajal, leidub karismaatilisi juhte, kes on religioossete traditsioonide taaselustamise liikumise eesotsas, kuid ei hakka ise preestriteks. Sellisel juhul on preestrid nende nõusolekul isikud, kelle peamiseks eeliseks peetakse nende preesterlikku päritolu. Neis kohtades, kus preestritel endil on head korralduslikud omadused, *võs'kuzë* puudub.

Teine kultusega seotud isikute kategooria on *inõs'kor'ka utis'* ('kultusemaja hoidja'). Näiteks Novõje Tatõšlõs kuulub pühakoja kõrval elava Habrislam Habibjanovi (snd 1939) kohustuste hulka pühamu territooriumi ja palvemaja eest hoolitsemine, võtmed on tema valduses. Katlaid ja muid materiaalses mõttes väärtuslikke rituaalseid esemeid hoiab ta oma kodus.

Juba 2012. aastal tehti katse organiseerida idaudmurtide traditsioonilise usundi preestrite ühendus, mille algatas Altajevo külast pärit *võs'jas'* A. Galihhanov. 25. jaanuaril 2019. aastal, korraldas Udmurtide Rahvusliku Kultuurikeskuse esimees Baškortostanis Salimyan Garifullin Kama-taguste traditsiooniliste udmurdi palvuste austajate kohtumise Tatõšlõ rajooni Novõje Tatõšlõ külas. Baškortostani ja Permi rajooni udmurtide preestrid kogunesid

üritusele, arutasid oma tegevuse kõige pakilisemaid küsimusi ja valisid korralduskomitee usunõukogu Vös' *keneshi* loomiseks (Baidullina 2019). Seega mängivad külapreestrid Kama-taguste udmurtide vaimses elus olulist rolli, olles kultuuripärandi hoidjad. 1990. aastatest on nende tegevuse korralduses toimunud olulised muutused, mida dikteerisid kaasaegsed elutingimused.

Tänuõnad

Uurimus on teostatud projekti IEI UFIC RAN nr 122041900118-5 raames.

Kommentaariid

- ¹ Käesoleva artikli kirjutamisel olid peamiseks allikateks autori poolt R. G. Kuzejevi etnoloogiliste uuringute instituudi RAS, Ufa ja Tartu Ülikooli ühisekspeditsioonide käigus kogutud välitööde materjalid aastatest 2013–2018.
- ² Tõenäoliselt kõige noorem, sest vastavalt “vähemuse tavale”, mis on levinud Kama-taguste udmurtide seas, päris kõige noorem talu ja antud juhul ka esivanemate *kuala*.
- ³ 2016. aastal pälvis N. Sadriev pikaajalise tegevuse eest idapoolsete udmurtide traditsiooniliste usundiliste traditsioonide säilitamise ja taaselustamise eest hõimurahvaste programmi preemia “Maailmapuu”.
- ⁴ Kuna Novõje Tatõšlõ on suur asula, oli siin traditsiooniliselt kaks vanempreestrit.

Kirjandus

Baidullina, A. 2019. Vös' *kenesh*. – *Udmurt dunne*, 12. veebruar, nr 10.

Saberov, Rušan 2015. Zhrecheskii institut udmurtov v XX veke (k probleme sokhraneniia/utraty). – *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i iuridicheskie nauki, kul'turologiia i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki* 6. Tambov: Gramota, lk 172–174 (<https://www.gramota.net/materials/3/2015/6-1/51.html> – 1.07.2024).

Sadikov, Ranus 2008. *Traditsionnye religioznye verovaniia i obriadnost' zakamskikh udmurtov (istoriia i sovremennye tendentsii razvitiia)*. Ufa: TsEI UNTs RAN.

Sadikov, Ranus & Danilko, Elena 2005. Udmurtskii zhrets – khranitel' traditsii (vzgliad vizual'nogo antropologa). – Nikitina, Galina (toim). *Diaspory Uralo-Povolzh'ia: materialy mezhregional'noi nauchno-prakticheskoi konferentsii*. Izhevsk, lk 230–233.

Sadikov, Ranus & Toulouze, Eva 2017. Preemstvennost' i revitalizatsiia v obriadakh obshchestvennykh zhertvoprinoshenii u zakamskikh udmurtov. – *Ezhegodnik finno-ugorskikh issledovani* 4, lk 97–114.

Šutova, Nadežda 2010 = Shutova, Nadezhda 2010. Derevenskie zhretsy v traditsionnoi religii udmurtov (konets XIX – pervaiia polovina XX v.). – *Ural'skii istoricheskii vestnik* 1 (26), lk 130–137.

Toulouse, Eva & Niglas, Liivo 2017. The Vös'as', the Udmurt Sacrificial Priest: An Old Task for Young Men. – *Temenos* 1, lk 9–29 (DOI:10.33356/temenos.55613).

Summary

Innovations in the priesthood of Eastern Udmurts

Ranus Sadikov

Leading Researcher

Department of Ethnography

R. G. Kuzeev Institute for Ethnological Research, Ufa Federal Research Centre

Russian Academy of Sciences, Russia

kissapi@mail.ru

Keywords: contemporary situation, Eastern Udmurts, priests, traditional religion

This paper, based on the author's field materials, focuses on the current state of the priesthood of the Trans-Kama (Eastern) Udmurts. It is shown that since the 1990s, with the revival of religious traditions, significant changes have taken place in the organization of the priests' activities, dictated by the modern realities of life. The main criterion for their choice was the presence of positive moral qualities, in some cases their belonging to the "priestly family".

Ranus Sadikov on R. G. Kuzejevi etnoloogiliste uuringute instituudi (Vene Teaduste Akadeemia Ufa föderaalse uurimiskeskuse iseseisev struktuuriüksus) juhtivteadur. Tema uurimisvaldkond hõlmab ajalugu, etnograafiat, folkloori ja rahvausundit, eelkõige soome-ugri rahvaste etnoterritoriaalsete rühmade ajaloolist kujunemist Lõuna-Uuralis, udmurdi, mari, mordva ja eesti kultuuride etnograafilisi iseärasusi Lõuna-Uuralis ning traditsiooniliste religioonide ja pühapaikade antropoloogiat.

Ranus Sadikov is Leading Researcher at the Department of Ethnography, R.G. Kuzeev Institute for Ethnological Research, Ufa Federal Research Centre, Russian Academy of Sciences, Russia. His fields of studies cover history, ethnography, and folklore and folk beliefs, above all the historical formation of the ethno-territorial groups of Finno-Ugric peoples in southern Urals, the ethnographic features of the Udmurt, Mari, Mordovian and Estonian culture in southern Urals, and the anthropology of traditional religions and sacred places.

kissapi@mail.ru